

УДК 355.48-025.26](470:477)“2014/...”:[159.923.2(=161.2)
DOI: <https://doi.org/10.31470/2518-7600-2021-13-83-105>

UKRAINIAN IDENTITY IN THE RUSSIAN FEDERATION’S HYBRID WAR AGAINST UKRAINE

УКРАЇНСЬКА ІДЕНТИЧНІСТЬ В УМОВАХ «ГІБРИДНОЇ» ВІЙНИ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ

УКРАИНСКАЯ ИДЕНТИЧНОСТЬ В УСЛОВИЯХ «ГИБРИДНОЙ» ВОЙНЫ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ ПРОТИВ УКРАИНЫ

Vitalii Kotsur,

доктор історичних наук,
доцент, декан факультету
гуманітарно-природничої
освіти і соціальних
технологій, в.о. ректора
kotsurv@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0001-6647-7678>
Університет Григорія
Сковороди в Переяславі,
вул. Сухомлинського, 30,
м. Переяслав
Київська обл., Україна, 08401

Vitalii Kotsur,

Doctor of Historical Sciences,
Ph.D. in Political Sciences,
Assistant Professor, Dean of
Faculty of Humanitarian and
Natural Education and Social
Technologies, Acting rector
kotsurv@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0001-6647-7678>
Hryhorii Skovoroda University
in Pereiaslav
08401, Ukraine, Kyiv region,
Pereiaslav, Sukhomlynskyi
Str., 30

ABSTRACT

The article deals with the challenges of Ukrainian identity in the context of the Russian-Ukrainian war. The features of the Russian campaign aimed at ethno-political destabilization, polarization of Ukrainian society, the formation of a pro-Russian

movement and the like are revealed. The main methods and means of Russian influence in Ukraine at the present stage are established. The tendencies of Russian aggression in the information, political, diplomatic and military spheres and consequences for the Ukrainian national and civil identity are highlighted.

Possible threats to national security under conditions of Russian aggression and waging of the so-called «hybrid» war, in particular the emergence of conflicts on ethnic, religious, cultural and cultural grounds, have been clarified. All this is conditioned by the constant pressure in the information and political spheres of Russia. The reaction of neighboring countries to the Russian aggression is considered and the interconnection between the activation of national organizations and the influence of the external factor on the political processes in Ukraine is established.

Particular attention is focused on stimulating the activities of certain organizations with an anti-Ukrainian character in certain regions of Ukraine, in particular Ruthenian organizations. The Russian subversion of the ethnic issue is of great importance. The study reflects the main priorities of Russian foreign policy towards Russians abroad. The Russian ethnos in Ukraine was prominent in the dissemination of the ideas of the «Russian world». The leading place in this aspect was occupied by the language issue. Russian propaganda created a negative image of the new educational and language law, seeking support from other countries.

At the meantime, by implementing its own neo-imperial policy through pro-Russian politicians, the Kremlin tried to increase the polarization of society along the linguistic factor. The subversive activities of the Russian security services were also carried out through religious organizations, and therefore a separate place in the article was occupied by the activities of the Russian Orthodox Church and the UOC MP. A detailed analysis of available scientific research, sources, and documentary materials allows us to comprehend the challenges of Russian «hybrid» warfare for Ukrainian identity, as well as to predict possible scenarios of their development. This undoubtedly actualizes research in this direction.

Keywords: *Ukrainian identity, Russian-Ukrainian war, ethno-political destabilization, national security, Russian aggression, activities of the ROC and UOC-MP*

Постановка проблеми. В умовах сучасних геополітичних викликів перед Україною постало питання збереження власної національної, громадянської ідентичності. Мова йдеться як про глобалізаційні процеси, які зачепили Україну, так і про російську агресію. У цьому контексті важливо визначити основні загрози перед українською етнічністю, зокрема щодо її самовизначення. Російська агресія, яка в інформаційному полі розпочалася ще у перші роки незалежності України, а її наслідками стало формування серед більшості жителів Донбасу і Криму проросійсько налаштованих настроїв і зміну власної етнічної і громадянської ідентичності на російську. Крім того, це зумовило формування нової гібридної ідентичності «житель Донбасу», на основі маргіналізованої частки суспільства. Таким чином, в умовах російсько-української війни, ця тематика актуалізується у зв'язку з необхідністю пошуку шляхів інтеграції українського суспільства та протистояння російській військовій та інформаційній агресії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Безумовно російська агресія стала приводом для дискурсу серед вітчизняних та зарубіжних дослідників щодо наслідків для національної і громадянської ідентичності жителів України. Вітчизняні дослідники займалися пошуком заходів для зміцнення національної безпеки, у той час як зарубіжні дослідники (за виключенням російських) намагалися розкрити причини і з'ясувати ймовірні наслідки для української державності. Найбільш ґрунтовними дослідженнями з цієї тематики є праці П. Гай-Нижник (Гай-Нижник, 2017), О. Задорожній (Задорожній, 2017), Ю. Ніколаєць (Nikolaiets, 2018), Я. Потапенко (Потапенко, 2016) та ін. Серед зарубіжних дослідників слід відзначити М. Бартковскі і П. Аккермана

(Bartkowski, Ackerman, 2014), К. Боргена (Borgen, 2014), М. Боте (Bothe, 2014), Т. Гранта (Grant, 2015), К. Марксена (Marxen, 2014), О. Шефера (Schaefer, 2014).

Метою статті є з'ясування ключових загроз українській етнічності в умовах російської гібридної агресії та формування шляхів захисту громадянської і національної ідентичності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Окупація Криму, військова агресія Російської Федерації на Донбасі, сформувала нові виклики перед етнополітичною стабільністю України, які могли спричинити міжетнічні протистояння та сепаратистські виступи. Крім Донбасу, існують загрози розвитку сепаратизму в Одеській і Закарпатській області, де присутній потужний російський чинник (Дегтеренко, 2014). Як і в Криму чи на Сході України, так і в цих регіонах етнічний чинник відгравав вагомe значення у російській інформаційній кампанії, спрямованій на дезінтеграції українського суспільства. Водночас, сепаратизм в Криму і на Донбасі активізував маргіналів на Одещині та Закарпатті, які застосовували антиукраїнські гасла. Тобто ми фактично маємо 5 регіонів, де існує серйозна загроза українській ідентичності: Крим, Луганська, Донецька, Одеська, Закарпатська області.

Південно-східні області України були досить проросійськи налаштована і схилилася до союзу з Росією та приєднання до Митного союзу. Це обумовлювалося низкою причин: економічними, політичними, цивілізаційними тощо. Економічні полягали у сформованому в радянський період взаємозв'язку господарського комплексу Донбасу і Росії. Щодо політичного чинника, то на території Південно-Східних регіонів і в Криму сформовано потужний проросійський ще у 1990-х рр., який методично насаджував ідеї спільності менталітету жителів Донбасу з російським. Цивілізаційний чинник пов'язаний із вибором вектору цивілізаційного розвитку. Слушною є думка Ф. Скарра, який визначав, в Україні відбувається зіткнення європейського і євразійського (східнословянської) цивілізаційних вимірів. Останні

сприймають процеси українізації суспільства і євроінтеграції, як загрозу російським мовно-культурним традиціям (дерусифікація) (Scarr, 2017). Це стало сприятливим ґрунтом для російської пропаганди й формування сепаратистських настроїв на Сході України та в Криму.

Головним викликом перед українським суспільством сьогодні постає збереження власної громадянської й етнічної самобутності. Ключовим чинником є зовнішньополітичний вплив (глобалізація, російська агресія тощо). Сучасні реалії засвідчують більш негативні наслідки антиукраїнської діяльності з боку Росії. Кремль розвиває цю діяльність за різними напрямками, починаючи від пропаганди ідей «русского мира» і завершуючи відкритою збройною агресією (Коцур, 2020: 445). Але, якщо силові методи мали більше зворотній ефект (інтеграція українського суспільства, зміцнення української громадянської ідентичності), то інформаційно-пропагандистські методи мали більш негативні наслідки для української ідентичності. У цьому аспекті найбільш ефективною є теза про утиски етнічних росіян і російськомовного населення, яка у сукупності з демонстрацією сили стає непоганим зряддям маніпуляцій світовою спільнотою. У випадку з Україною Кремль, таким чином, намагався розділити Україну для подальшого встановлення контролю над нею чи збереження власного політичного впливу. Відомий російський військово-політичний експерт А. Піонтковський наголосив, що російськими ідеологами була розроблена певна концепція Четвертої світової війни («русский мир»), для обґрунтування територіальної експансії. Тобто, ключовими тезами концепту мали стати захист етнічних росіян і російськомовного населення (Пионтковский, 2016).

На думку М. Степико, початок російської збройної агресії розкрило потенціал «ідентичності відторгнення» (Степико, 2020). У даному випадку мова йдеться про відторгнення ідеї спільності з російським етносом, що працює як певний механізм захисту української ідентичності. У разі відсутності

оптимальних заходів протидії російській пропаганді існує ймовірність вичерпання цього потенціалу, що безумовно може нашкодити українській етнічності. Недопущення цього можливе при оптимальній етнонаціональній та інформаційній політиці, яка здатна буде протистояти російській інформаційній кампанії. У цьому аспекті важливо налагодити цілісну модель співіснування українців і національних меншин, які мають бути згуртовані не лише інститутом громадянства, але й іншими спільними цілями (Нагорна, 2002: 6). Небезпека інклюзії панросійської ідентичності зберігається. Це зумовлено формування російськими технологіями ілюзії «нерозрізнення» української і російської ідентичності. Для використовується різний інструментарій: пропаганда, спекуляції довкола історичної пам'яті, етнополітика, релігія, мова (Аналітична доповідь..., 2018).

Відсутність у роки незалежності цілеспрямованої державної політики на інтеграцію української нації з одного боку, та зусилля російських пропагандистів ідей «русского мира» зумовило формування міфу на території Донбасу Криму щодо спільної ідентичності місцевого населення з росіянами, несумісну з українськими цінностями (Степико, 2020). Тобто, формування серед жителів означених регіонів ідею власної належності до російської ідентичності (мова йде не лише про етнічну, але й громадянську) стало підґрунтям для розгортання Росією бойових дій, використовуючи при цьому як іррегулярні збройні формування, так і власні збройні сили. Разом з тим, відбувається й надалі ідеологічне програмування українського суспільства через інформаційні ресурси.

Сучасна «гібридна війна» передбачає застосування комплексу мілітарних, парамілітарних, дипломатичних, інформаційних, економічних засобів для досягнення власних політичних цілей. РФ таким чином формує основу для локального конфлікту на міжетнічному чи міжконфесійному ґрунті. За рахунок цього формується місцевий сепаратизм, який є зняряддям імперської зовнішньої політики, спрямованої на

підтримку нестабільності в окремих регіонах (Світова гібридна..., 2017). Зусилля Росії спрямованні на розмивання української ідентичності, а це у свою чергу провокує сусідні держави побудувати власні національні автономії, при цьому спекуючи проблемами національних меншин (Загальноукраїнська ідентичність..., 2017). Прикладом є активізація угорських маргінальних організацій на Закарпатті та вислови окремих угорських політиків у 2014 р. Офіційно угорський уряд засуджувало подібні виступи й антиукраїнські гасла (МЗС Угорщини..., 2014). З іншого боку між Прем'єр-міністром В. Орбаном і президентом Росії В. Путіним сформована своєрідна політична коаліція, а відтак, Угорщина створювала своєрідний тиск на українське керівництво. Здебільшого це стосувалося мовно-освітньої сфери угорців Закарпаття. У перші роки війни, російська інформаційна кампанія мала певний вплив на активізацію окремих національних організацій України (російських, румунських, угорських, болгарських тощо). Щоправда ефект був незначним. Більшість національних меншин України підтримали територіальну цілісність і державний суверенітет України (Коцур В., 2020). Таким чином, використовуючи національне питання через маргіналів, Росія намагалася дестабілізувати ситуацію в найбільш поліетнічних регіонах України.

Іншим прикладом генерування ідей сепаратизму і національних автономій є «політичне русинство», яке особливо активізувалося в умовах російської агресії. Русини Закарпаття, через мережу громадських організацій, періодично активізують свою політичну діяльність. А. Дегтеренко виокремлює два напрями «політичного русинства» – проросійський та проєвропейський (Дегтеренко, 2016). Якщо проєвропейський був більш поміркованим, то проросійський напрям мав досить радикальні ідеї, які суперечили Конституції України. Вони орієнтуються на Росію, їхніми вимогами є визнання русинської національності, надання автономії чи навіть незалежності Закарпаттю. У 2015 р. один із лідерів проросійського русинства

П. Гецько закликав В. Путіна ввести «миротворчу місію» у разі відмови уряду України надати Закарпаттю автономію (ТАСС: Международная..., 2015). Відмітимо, що у подальшому русинський рух все більше зближувався з проросійськими силами, користуючись антиукраїнськими ідеями, які фактично є частиною концепту «русский мир».

В умовах російської агресії існує загроза конфліктів на етнічному ґрунті. У 2014–2015 рр. спостерігалася тенденція до консолідації у зв'язку із воєнною загрозою. У наступні роки цей процес дещо пригальмувався, а через певні провокації формувалися конфліктні ситуації. Це пов'язано із поступовим заморожуванням російсько-української війни, що заспокоювало суспільства, адаптацією до воєнних дій в Україні, інформаційною кампанією і провокаціями з боку російських спецслужб. Особливо активно провокації реалізовувалися у регіонах зі строкатим етнічним складом (Аналітична доповідь..., 2019). Такі дії створюють напружену ситуацію, що є вагомим викликом для українського суспільства.

Водночас, не припиняється тиск на мовне питання, яке фактично стало наріжним камнем. Із прийняттям нового освітнього і мовного законодавства розгорілися дискусії, спровоковані урядами інших країн щодо забезпечення захисту прав інших національностей.

У 2017 р. було прийнято нову редакцію Закону України «Про освіту», який уже сколихнув інформаційний простір експертними думками і висловами окремих політиків. Особливу увагу було зосереджено на статті 7 цього акту, присвячена мові у освітній сфері (Закон України..., 2017). Російські ЗМІ відразу підхопили і поширили тезу щодо притиснення прав національних меншин, яку підхопили мас-медіа сусідніх країн. Критику документу висловили політичні діячі Росії та Угорщини, деякі політичні кола Румунії і Польщі, а також проросійські політичні сили в Україні. Фактично їхні висловлювання передбачала здебільшого маніпуляцію фактами і поширення неправдивої інформації щодо надмірної

українізації та зменшення можливостей навчатися у школах рідною мовою національних меншин (Коцур, 2020: 429). Дискусії щодо цього питання поширювалися здебільшого у регіонах зі строкатим складом населення. Г. Москаль, очолюючи Закарпатську ОДА, зазначив, що нове законодавство суперечить Європейській хартії регіональних мов або мов меншин, Закону України «Про національні меншини України» та міжнародним угодам. Його заступник, який також є лідером «КМКС» Партія угорців України» Й. Борто, зазначав, що закон загалом прогресивний, за винятком мовної статті. На його думку, стаття 7 обмежує права національних меншин навчатися рідною мовою. В умовах російської агресії мовна стаття освітнього закону з одного боку стала підґрунтям для реалізації у інформаційному просторі ідей концепту «русский мир», а з іншого – створила передбачені Конституцією України та іншими законодавчими, нормативно-правовими й міжнародними актами умов для розвитку державної мови (Закон України..., 2017). На Буковині аналогічна ситуація була з румунською й молдовською меншинами. Румунська преса й румуномовні користувачі соціальних відразу ж критично відреагувала на прийняття відповідного законодавства, вважаючи це порушенням прав румунської меншини в Україні (Варга, Герман, Заболотна, Медіна, Фатула, Щудло, 2020: 48–50). У цілому дискурс навколо цього питання продовжується й до сьогодні та активізує праві румунські, угорські громадсько-політичні кола. У той час, проросійські організації надають всебічну використовують це питання для досягнення власних політичних цілей з одного боку, а з іншого – працюють на поширення ідей «русского мира».

Стаття 7 не обмежувала мовні права меншин, вона лише вказувала місце державної мови у освітньому процесі. Підтвердженням цього є пояснення Міністра освіти і науки України того періоду Л. Гриневич, яка наголосила, що навчання українською мовою сприятиме соціальній згуртованості. В цілому у школах нацменшин частина навчання

передбачалася державною мовою, а частина рідною (Гриневич, 2017). У цілому Венеціанська комісія також позитивно оцінила цю статтю, але висловила окремі зауваження щодо зменшення обсягів та збільшення перехідного періоду навчання мовами меншин (Венеціанська комісія..., 2017). Разом з тим, Конституційний Суд України 16 липня 2019 р. ухвалив рішення, згідно з яким Закон України «Про освіту» відповідає нормам Конституції України (Рішення Конституційного..., 2019), а тому будь-які дискусії щодо антиконституційності законодавства не мають підстав. Незважаючи на це, документ лишався об'єктом російської деструктивної пропаганди, спрямованої на формування негативного іміджу України.

Ще одним законодавчим актом, який сколихнув як політичні кола, так і суспільство у цілому, стало прийняття нового Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» у 2019 р. (Закон України..., 2019). Він прийшов на зміну суперечливому мовному законодавству відомому під назвою «Закон Колісніченка-Ківалова», який сформував умови для розвитку мов національних меншин як регіональних, а відсутність механізму захисту державної зумовлювало загрозу національній безпеці України (Новородовський, 2019). Його зміна була логічною, зважаючи на нові суспільно-політичні виклики й зовнішні загрози. Цей документ викликав низку дискусій у політичних колах не лише України, але й сусідніх держав. У контексті цього була поширена теза в мас-медіа щодо розколу української нації через прийняття цього законодавства. Подібні думки вперше лунають від проросійських сил і поступово захоплюють суспільний простір у соціальних мережах, де вибухає ключовий дискурс.

Росія здійснювала спроби дезінтеграції українського суспільства шляхом нав'язування дискурсу щодо дискримінаційних положень мовного законодавства. Ці тези підхопили діячі партії «Опозиційний блок», а нині «Опозиційна платформа – За життя», спираючись на власний

проросійський електорат. Сучасні соціологічні дослідження засвідчили, що більшість населення України погоджується з тезою, що українська мова є атрибутом незалежності (Майже 80%..., 2020).

Соціологічні дослідження доводять, що існує кореляція між мовно-етнічною ідентичністю частини громадян та їх вразливістю перед проросійською пропагандою. А. Дегтеренко, аналізуючи дані опитування Київського міжнародного інституту соціології, вважає, що російськомовні громадяни та російська меншина більш схильні до сприйняття російської пропаганди. Згідно з даними соціологічних досліджень у 2015–2017 рр. Південь, Схід і частково Центр країни залишаються російськомовним середовищем. Упродовж 2015–2017 рр. зросла частка громадян, які вдома спілкуються тільки російською мовою у містах Південно-Східних областей України (Дегтеренко, 2016).

Ключовим зняряддям сучасної антиукраїнської політики РФ є РПЦ, УПЦ (МП), яка реалізовує основні засади російської зовнішньої політики в Україні та підпорядковується РПЦ, демонструє принципове несприйняття процесів українського національного державотворення. Кримська і Сімферопольська єпархії систематично відправляють «гуманітарні вантажі» на окуповані території, наголошуючи при цьому, що це не для українців чи українських громадян, а для «новоросії» (Кримська єпархія...,). Безпосередню координує та забезпечує антиукраїнську діяльність УПЦ (МП) найвище державне керівництво Росії, про що відкрито заявив прес-секретар президента РФ Песков: «Безумовно, мы считаем недопустимыми какие-либо действия, которые нарушали бы интересы Русской Православной Церкви на Украине» (В Кремле..., 2017).

Міфи російської пропаганди щодо дискримінацій за національною ознакою в Україні руйнуються за рахунок консолідації різних національних організацій для захисту територіальної цілісності України. З одного боку вітчизняні

збройні формування мають у своєму особовому складі різних за національною, релігійною, мовною ознаками осіб, які беруть участь у бойових діях (Новородовський, 2018: 133–145). З іншого, з боку національних організацій (особливо кримськотатарських, єврейських, вірменських) надавалася громадсько-політична й волонтерська підтримка. Втім, ще існує загроза українській ідентичності з боку Росії, яка використовує новий інструментарій у війні проти України.

Таким чином, в умовах російсько-української війни, Росія застосовує низку інформаційних, пропагандистських засобів, підкріплених політичним, дипломатичним та військовим інструментарієм для реалізації власних політичних цілей в Україні. Це зумовлює поляризацію українського суспільства. Особливий акцент здійснюється на етнічному питанні, яким РФ вдало маніпулює. Агресія Росії стимулювала сусідні країни, зокрема Угорщину і Румунію до політичного і дипломатичного тиску на українське керівництво щодо впровадження національних автономій. Нині Україна використовує певний інструментарій спрямований на посилення національної безпеки, але він потребує вдосконалення у зв'язку постійним російським впливом на внутрішнє становище України.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Bartkowski M., Ackerman P. Challenging Annexation: in Crimea, the Referendum that wasn't. *Civil Resistance*. Mar. 22, 2014. No 34. P. 24–29.
2. Borgen M. From intervention to recognition: Russia, Crimea, and Arguments over recognizing secessionist entities. *Opinion Juris*. 18.03.2014. № 3. P. 18–23.
3. Bothe M. The Current Status of Crimea: Russian Territory, Occupied Territory or What? *Military Law & War Review*. 2014. № 53. P. 103–105.
4. Grant T.D. *Aggression against Ukraine. Territory, responsibility, and international law*. Palgrave. 2015. No 23. P. 34–39.

5. Marxen C. The Crimea crisis. An international law perspective. *Z.a.o.R.V.* No 74. 2014. P. 367–391.

6. Nikolaiets, Yu. The use of mass media content in the russian-ukrainian informational confrontation in 2014-2016. *Humanitarium. Pereiaslav-Khmelnytskyi (Kyiv reg.); Nizhyn (Chernihiv reg.): Lysenko M. M.* 40, 3: *Philosophy.* P. 177–183.

7. Scarr F. Language an war in contemporary Ukraine. 2017. URL: <http://ceenewperspectives.iir.cz/2017/10/19/language-and-war-in-contemporary-ukraine/> (Last accesses: 6.09.2021).

8. Schaefer O. Minimal proceduralist argument against Crimean independence. *Practical Ethics.* 3.03.2014. No12. P. 12–27.

9. Аналітична доповідь до щорічного послання Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2018 році». 2019. URL: <http://surl.li/aluoh> (Last accesses: 6.09.2021).

10. В Кремле продолжают называть УПЦ «Русской Православной Церковью на Украине». 2017. URL: <http://www.religion.in.ua/news/vazhlivo/36527-v-kremle-prodolzhayut-nazyvat-upc-russkoj-pravoslavnoj-cerkovyu-na-ukraine.html> (Last accesses: 28.08.2021).

11. Варга Н., Герман М., Заболотна О., Медіна Т., Фатула Р., Щудло С. На освітніх перехрестях: діалог із національними меншинами у Чернівецькій і Закарпатській областях. / За ред. О. Заболотна, С. Щудло. Дрогобич: УАДО, ТЗОВ «Трек-ЛТД», 2020. 262 с. С. 48–50.

12. Венеціанська комісія оприлюднила висновок щодо українського закону про освіту. 2017. URL: <http://surl.li/aluoj> (Last accesses: 6.09.2021).

13. Гай-Нижник П. Росія проти України (1990–2016 рр.): від політики шантажу і примусу до війни на поглинання та спроби знищення. Київ: «МП Леся», 2017. 332 с.

14. Гриневич Л. Мовна стаття закону «Про освіту» не шкодить нацменшинам. 2017. URL: <https://life.pravda.com.ua/columns/2017/10/23/227072/> (Last accesses: 28.08.2021).

15. Дегтеренко А. Етнополітичні загрози та ризики національної консолідації: регіональний вимір. Аналітична записка. 2016. URL: http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/nats_konsol-eee72.pdf (Last accesses: 28.08.2021).

16. Загальноукраїнська ідентичність – головний об’єкт гібридної війни Росії проти України. 2017. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2017-12/identychnist-26c0e.pdf> (Last accesses: 28.08.2021)

17. Задорожній О. Анексія Криму – міжнародний злочин. (монографія). Київ: К.І.С., 2015. 572 с.

18. Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної». 2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19#Text> (Last accesses: 14.09.2021).

19. Закон України «Про освіту». 2017. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>. (Last accesses: 14.09.2021).

20. Коцур В. Національні меншини України в контексті суспільно-політичних трансформацій 90-х рр. ХХ ст. поч. ХХІ ст.: монографія. Переяслав-Хмельницький: Домбровська Я.М., 2020. 594 с.

21. Кримська єпархія УПЦ (МП відправила для так званої «новоросії» черговий «гуманітарний вантаж»). 2016. URL: https://risu.org.ua/ua/index/all_news/community/religion_and_policy/59306/ (Last accesses: 28.08.2021).

22. Майже 80% українців вважають обов’язковим володіння державною мовою. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3098081-majze-80-ukrainciv-vvazaut-obovazkovim-volodinna-derzavnou-movou.html> (Last accesses: 14.09.2021).

23. МЗС Угорщини засудило ультра радикалів Йоббіка за територіальні претензії щодо Закарпаття. 2014. URL: <http://zakarpattya.net.ua/News/122017-MZS-Uhorshchynuzasudylo-ultraradykaliv-Iobbika-za-terytorialni-pretenzii-shchodo-Zakarpattia> (Last accesses: 12.08.2021).

24. Нагорна Л. Національна ідентичність в Україні. Київ: ШІЕНД, 2002. 271 с.

25. Новородовський В. Мовний чинник етнополітичної дестабілізації в Україні (2010–2014 рр.). 2019. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2019/2/88.pdf> (Last accesses: 28.08.2021).

26. Новородовський В.В. Іноземці та представники національних меншин України у вітчизняних збройних формуваннях: особливості, проблеми, статус (2014–2018) *Humanitarium. ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»*. Переяслав-Хмельницький, 2018. Том. 40, Вип. 3: Філософія. С. 133–145.

27. Пионтковский А. Четвертая мировая «гибридная» война (2014–2016 рр.). взлет и падение «русского мира». URL: https://razumkov.org.ua/images/Material_Conference/2016_12_14/GIBRID-WAR-FINAL-1-1.pdf (Last accesses: 6.09.2021).

28. Потапенко Я. П'ята російсько-українська війна: від у до східного фронту (оцінки, підходи, інтерпретації). Переяслав-Хмельницький: «Видавництво КСВ», 2016. 304 с.

29. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 48 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про освіту». 16.07.2019. Справа № 1-75/2018(4072/17). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v010p710-19#n2>

30. Світова гібридна війна: український фронт : монографія / за заг. ред. В.П. Горбуліна. Київ : НІСД, 2017. 496 с.

31. Степико М. Виклики та загрози українській ідентичності в умовах російської агресії. URL: <https://niss-panorama.com/index.php/journal/article/download/45/44/> (Last accesses: 17.08.2021)

32. Степико М. Сучасні виклики українській національній ідентичності. 2020. URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2020/06/stepyko_suchasni.pdf (Last accesses: 17.08.2021)

33. ТАСС: Международная панорама – Русины Закарпатья требуют признания своей национальности и автономии края через диалог. ТАСС. 2015. <http://tass.ru/mezhdunarodnaya-panorama/1828915> (Last accesses: 29.07.2021).

REFERENCE

1. Bartkowski M., Ackerman P. Challenging Annexation: in Crimea, the Referendum that wasn't. *Civil Resistance*. Mar. 22, 2014. No 34. P. 24–29 [in English].

2. Borgen M. From intervention to recognition: Russia, Crimea, and Arguments over recognizing secessionist entities. *Opinion Juris*. 18.03.2014. № 3. P. 18–23 [in English].

3. Bothe M. The Current Status of Crimea: Russian Territory, Occupied Territory or What? *Military Law & War Review*. 2014. № 53. P. 103–105 [in English].

4. Grant T.D. Aggression against Ukraine. Territory, responsibility, and international law. Palgrave. 2015. No 23. P. 34–39 [in English].

5. Marxen C. The Crimea crisis. An international law perspective. *Z.a.o.R.V.* No 74. 2014. P. 367–391 [in English].

6. Nikolaiets, Yu. The use of mass media content in the russian-ukrainian informational confrontation in 2014-2016. *Humanitarium*. Pereiaslav-Khmelnyskyi (Kyiv reg.); Nizhyn (Chernihiv reg.): Lysenko M. M. 40, 3: Philosophy. P. 177–183 [in English].

7. Scarr F. Language an war in contemporary Ukraine. 2017. URL: <http://ceenewperspectives.iir.cz/2017/10/19/language-and-war-in-contemporary-ukraine/> (Last accesses: 6.09.2021) [in English].

8. Schaefer O. Minimal proceduralist argument against Crimean independence. *Practical Ethics*. 3.03.2014. No12. P. 12–27 [in English].

9. Analitychna dopovid do shchorichnoho poslannia Prezydenta Ukrainy do Verkhovnoi Rady Ukrainy «Pro vnutrishnie ta zovnishnie stanovyshe Ukrainy v 2018 rotsi». [Analytical report to the annual address of the President of Ukraine to the Verkhovna

Rada of Ukraine «On the internal and external situation of Ukraine in 2018»). 2019. URL: <http://surl.li/aluoh> (Last accesses: 6.09.2021) [in Ukrainian].

10. V Kremle prodolzhauiut nazыvat UPTs «Russkoj Pravoslavnoi Tserkoviu na Ukrayne». [The Kremlin continues to refer to the UOC as «the Russian Orthodox Church in Ukraine». 2017. URL: <http://www.religion.in.ua/news/vazhливо/36527-v-kremle-prodolzhayut-nazyvat-upc-russkoj-pravoslavnoj-cerkovyu-na-ukrajne.html> (Last accesses: 28.08.2021) [in Russian].

11. Varha N., Herman M., Zabolotna O., Medina T., Fatula R., Shchudlo S. Na osvitynikh perekhrestiakh: dialoh iz natsionalnymy menshynamy u Chernivetskii i Zakarpatskii oblastiakh [At educational crossroads: dialogue with national minorities in Chernivtsi and Transcarpathian regions] / Za red. O. Zabolotna, S. Shchudlo. Drohobych: UADO, TzOV «Trek-LTD», 2020. 262 c. S. 48–50 [in Ukrainian].

12. Venetsianska komisiia opryliudnyla vysnovok shchodo ukraïnskoho zakonu pro osvitu. 2017. [The Venice Commission published its opinion on the Ukrainian law on education]. URL: <http://surl.li/aluoj> (Last accesses: 6.09.2021) [in Ukrainian].

13. Hai-Nyzhnyk P. Rosiia proty Ukrainy (1990–2016 rr.): vid polityky shantazhu i prymusu do viiny na pohlynannia ta sproby znyshchennia [Russia against Ukraine (1990-2016): from a policy of blackmail and coercion to war to takeover and attempted annihilation]. Kyiv: «MP Lesia», 2017. 332 s. [in Ukrainian].

14. Hrynevych L. Movna stattia zakonu «Pro osvitu» ne shkodyt natsmenshynam [The language article of the Law «On Education» does not harm national minorities]. 2017. URL: <https://life.pravda.com.ua/columns/2017/10/23/227072/> (Last accesses: 28.08.2021) [in Ukrainian].

15. Dehterenko A. Etnopolitychni zahrozy ta ryzyky natsionalnoi konsolidatsii: rehionalnyi vymir. Analitychna zapyska [Ethno-political threats and risks of national consolidation: the regional dimension]. 2016. URL: http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/nats_konsol-eee72.pdf (Last accesses: 28.08.2021) [in Ukrainian].

16. Zahalnoukrainska identychnist – holovnyi ob'iekt hibrydnoi viiny Rosii proty Ukrainy [All-Ukrainian identity - the main object of Russia's hybrid war against Ukraine]. 2017. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2017-12/identychnist-26c0e.pdf> (Last accesses: 28.08.2021) [in Ukrainian].

17. Zadorozhnii O. Aneksiia Krymu – mizhnarodnyi zlochyn. [The annexation of Crimea - an international crime] (monohrafiia). Kyiv: K.I.S., 2015. 572 s. [in Ukrainian].

18. Zakon Ukrainy «Pro zabezpechennia funktsionuvannia ukrainskoi movy yak derzhavnoi» [Law of Ukraine «On Ensuring the Functioning of the Ukrainian Language as the State Language»]. 2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19#Text> (Last accesses: 14.09.2021) [in Ukrainian].

19. Zakon Ukrainy «Pro osvitu» [Law of Ukraine «On Education»]. 2017. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>. (Last accesses: 14.09.2021) [in Ukrainian].

20. Kotsur V. Natsionalni menshyny Ukrainy v konteksti suspilno-politychnykh transformatsii 90-kh rr. XX st. poch. XXI st.: monohrafiia [National minorities of Ukraine in the context of socio-political transformations of the 90's of the XX century and the beginning of the XXI century]. Pereiaslav-Khmelnyskiy: Dombrovska Ya.M., 2020. 594 s. [in Ukrainian].

21. Krymska yeparkhiia UPTs (MP vidpravyla dlia tak zvanoi «novorosii» chervoyi «humanitarnyi vantazh» [Crimean diocese of UOC (MP sent another humanitarian cargo for so-called Novorossia)]. 2016. URL: https://risu.org.ua/ua/index/all_news/community/religion_and_policy/59306/ (Last accesses: 28.08.2021) [in Ukrainian].

22. Maizhe 80% ukraintsiv vvazhaiut obov'iazkovym volodinnia derzhavnoiu movoiu [Almost 80% of Ukrainians think that it is obligatory to have knowledge of the state language]. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3098081-majze-80-ukrainciv-vvazaut-obovazkovim-volodinna-derzhavnou-movou.html> (Last accesses: 14.09.2021) [in Ukrainian].

23. MZS Uhorshchyny zasudylo ultra radykaliv Yobbika za terytorialni pretenzii shchodo Zakarpattia [Hungarian Foreign Ministry condemned Jobbik ultra radicals for territorial claims on Transcarpathia]. 2014. URL: <http://zakarpattya.net.ua/News/122017-MZS-Uhorshchyny-zasudylo-ultraradykaliv-Iobbika-zaterytorialni-pretenzii-shchodo-Zakarpattia> (Last accesses: 12.08.2021) [in Ukrainian].

24. Nahorna L. Natsionalna identychnist v Ukraini [National identity in Ukraine]. Kyiv: IPIEND, 2002. 271 s. [in Ukrainian].

25. Novorodovskyi V. Movnyi chynnyk etnopolitychnoi destabilizatsii v Ukraini (2010–2014 rr.) [Language factor of ethno-political destabilization in Ukraine (2010-2014)]. 2019. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2019/2/88.pdf> (Last accesses: 28.08.2021) [in Ukrainian].

26. Novorodovskyi V.V. Inozemtsi ta predstavnyky natsionalnykh menshyn Ukrainy u vitchyznianskykh zbroinykh formuvanniakh: osoblyvosti, problemy, status (2014–2018) [Foreigners and representatives of national minorities of Ukraine in domestic armed formations: peculiarities, problems, status (2014-2018)]. Humanitarium. DVNZ «Pereiaslav-Khmelnytskyi derzhavnyi pedahohichnyi universytet imeni Hryhoriia Skovorody». Pereiaslav-Khmelnytskyi, 2018. Tom. 40, Vyp. 3: Filosofii. S. 133–145 [in Ukrainian].

27. Piontkovskij A. CHetvertaya mirovaya «gibridnay» vojna (2014–2016 rr.). vzlet i padenie «russkogo mira» [The Fourth World Hybrid War (2014-2016). the rise and fall of the «Russian world»]. URL: https://razumkov.org.ua/images/Material_Conference/2016_12_14/GIBRID-WAR-FINAL-1-1.pdf (Last accesses: 6.09.2021) [in Russian].

28. Potapenko Ya. P'iata rosiisko-ukrainska viina: vid u do skhidnoho frontu (otsinky, pidkhody, interpretatsii) [The fifth Russian-Ukrainian war: from in to the eastern front (assessments, approaches, interpretations)]. Pereiaslav-Khmelnytskyi: «Vydavnytstvo KSV», 2016. 304 s. [in Ukrainian].

29. Rishennia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy u spravi za konstytutsiinym podanniam 48 narodnykh deputativ Ukrainy shchodo vidpovidnosti Konstytutsii Ukrainy (konstytutsiinosti) Zakonu Ukrainy «Pro osvitu» [Decision of the Constitutional Court of Ukraine on the case of the constitutional representation of 48 people's deputies of Ukraine on conformity to the Constitution of Ukraine (constitutionality) of the Law of Ukraine «On Education»]. 16.07.2019. Sprava № 1-75/2018(4072/17). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v010p710-19#n2> [in Ukrainian].

30. Svitova hibrydna viina: ukrainskyi front : monohrafiia [The world hybrid war: the Ukrainian front] / za zah. red. V.P. Horbulina. Kyiv : NISD, 2017. 496 s. [in Ukrainian].

31. Stepyko M. Vyklyky ta zahrozy ukrainskii identychnosti v umovakh rosiiskoi ahresii [Challenges and threats to Ukrainian identity in the conditions of aggression]. URL: <https://niss-panorama.com/index.php/journal/article/download/45/44/> (Last accesses: 17.08.2021) [in Ukrainian].

32. Stepyko M. Suchasni vyklyky ukrainskii natsionalnii identychnosti [Modern challenges of Ukrainian national identity]. 2020. URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2020/06/stepyko_suchasni.pdf (Last accesses: 17.08.2021) [in Ukrainian].

33. TASS: Mezhdunarodnaya panorama – Rusiny Zakarpat'ya trebuyut priznaniya svoej nacional'nosti i avtonomii kraya cherez dialog [TASS: International Panorama - Ruthenians of Transcarpathia demand recognition of their nationality and autonomy of the region through dialogue]. TASS. 2015. <http://tass.ru/mezhdunarodnaya-panorama/1828915> (Last accesses: 29.07.2021) [in Russian].

АНОТАЦІЯ

Стаття присвячена викликам української ідентичності в умовах російсько-української війни. Розкрито особливості російської кампанії спрямованої на етнополітичну дестабілізацію, поляризацію українського суспільства, формування проросійського руху тощо. Встановлено основні

методи і засоби російського впливу в Україні на сучасному етапі. Висвітлено тенденції розвитку російської агресії в інформаційній, політичній, дипломатичній, військовій сферах і наслідки для української національної і громадянської ідентичності. З'ясовані ймовірні загрози національній безпеці в умовах російської агресії й ведення так званої «гібридної» війни, зокрема поява конфліктів на етнічному, релігійному, мовно-культурному ґрунті. Все це зумовлюється постійним тиском в інформаційній і політичній сферах Росії. Розглянуто реакцію сусідніх країн на російську агресію і встановлено взаємозв'язок між активізацією національних організацій і впливом зовнішнього чинника на політичні процеси в Україні. Особливу увагу акцентовано на стимулюванні діяльності окремих організацій з антиукраїнським характером в окремих регіонах України, зокрема русинські. Вагоме значення російської підривної діяльності мало етнічне питання. У дослідженні висвітлено основні пріоритети російської зовнішньої політики щодо росіян закордоном. Російський етносі в Україні займав чільне місце у поширенні ідей «руського мира». Чільне місце у цьому аспекті займало мовне питання. Російська пропаганда створювала негативний імідж новому освітньому і мовному закону, шукаючи підтримку серед інших країн. Водночас, реалізуючи власну неоімперську політику через проросійських політиків, Кремль намагався посилити поляризацію суспільства за мовним чинником. Підривна діяльність російських спецслужб здійснювалася й через релігійні організації, а отже окреме місце в статті займало питання діяльності РПЦ та УПЦ МП. Детальний аналіз наявних наукових досліджень, джерел, документальних матеріалів дозволяє осмислити виклики російської «гібридної» війни для української ідентичності, а також спрогнозувати ймовірні сценарії їхнього розвитку. Це безумовно актуалізує дослідження у цьому напрямку.

Ключові слова: Українська ідентичність, російсько-українська війна, етнополітична дестабілізація, національна безпека, російська агресія, діяльність РПЦ та УПЦ МП.

АНОТАЦІЯ

Стаття посвячена вызовам української ідентичності в умовах русско-української війни. Раскрыты особенности российской кампании, направленной на этнополитическую дестабилизацию, поляризацию украинского общества, формирование пророссийского движения и т.д. Установлены основные методы и средства российского влияния на современном этапе. Отражены тенденции развития российской агрессии в информационной, политической, дипломатической, военной сферах и последствия украинской национальной и гражданской идентичности. Выявлены возможные угрозы национальной безопасности в условиях российской агрессии и ведения так называемой «гибридной» войны, в частности появление конфликтов на этнической, религиозной, языково-культурной почве. Все это предопределяется постоянным давлением в информационной и политической сферах России. Рассмотрена реакция соседних стран на российскую агрессию и установлена взаимосвязь между активизацией национальных организаций и влиянием внешнего фактора на политические процессы в Украине. Особое внимание акцентировано на стимулировании деятельности отдельных организаций с антиукраинским характером в отдельных регионах Украины, в частности русинских. Весомое значение русской подрывной деятельности имело этнический вопрос. В исследовании освещены основные приоритеты российской внешней политики в отношении россиян за границей. Российский этнос в Украине занимал ведущее место в распространении идей «русского мира». Ведущее место в этом аспекте занимал языковой вопрос. Российская пропаганда создавала отрицательный имидж новому образовательному и языковому закону, ища поддержку среди других стран. В то же время, реализуя собственную неоимперскую политику через пророссийских политиков, Кремль пытался усилить поляризацию общества по языковому фактору. Подрывная деятельность российских спецслужб

осуществлялась и через религиозные организации, а значит, отдельное место в статье занимало вопросы деятельности РПЦ и УПЦ МП. Подробный анализ имеющихся научных исследований, источников, документальных материалов позволяет осмыслить вызовы российской «гибридной» войны для украинской идентичности, а также спрогнозировать возможные сценарии их развития. Это, безусловно, актуализирует исследование в этом направлении.

Ключевые слова: украинская идентичность, русско-украинская война, этнополитическая дестабилизация, национальная безопасность, российская агрессия, деятельность РПЦ и УПЦ МП.